УДК 35

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-9\(15\)-197-206](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-9(15)-197-206)

Прав Роман Юрійович кандидат наук з державного управління, військовослужбовець, <https://orcid.org/0000-0001-8064-2836>

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Анотація. Питання національної безпеки для України — один із ключових напрямів державотворчого розвитку. В той же час, оновлення потребує нормативне підґрунтя — закон України «Про національну безпеку України» № 2469-VIII від 21. 06. 2018 р. (у редакції від 23. 04. 2021 р.) є компіляцією нині нечинних актів правотворчості — закону України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» № 975-IV від 19.06.2003 р. (у редакції від 08.07.2018 р.) та закону України «Про основи національної безпеки України» № 964-IV від 19.06.2003 р. (у редакції від 08.07.2018 р.).

Важливим є розуміння державно-соціального та правового механізмів забезпечення національної безпеки в Україні. Окрім того, необхідним виступає аналіз рецепції відповідних оборонних підходів державництва, започаткованих у країнах-членах Європейського Союзу. Субсидіарним елементом дослідження виступає компаративний аналіз політико-економічних та соціально-суспільних перетворень як індикаторів безпекової розбудови в умовах вітчизняно-міжнародного курсу.

Важливо зауважити, що вітчизняний концепт забезпечення національної безпеки реалізовується шляхом слідування Основному закону — Конституції України. Таким чином, варто говорити про ієрархічність національно-оборонних акцій, що предметно існує завдяки поєднанню інформаційних, юридичних та інституційних чинників захисту від реально-потенційних загроз територіально-суверенним аксіомам владно-урядових механізмів України.

Ключові слова: національна безпека, ієрархічні підходи, інформаційне середовище, державотворчі механізми, воєнна безпека, країни-члени Європейського Союзу.

Prav Roman Yuriyovych Candidate of Science in Public Administration, serviceman, <https://orcid.org/0000-0001-8064-2836>

DIRECTIONS OF IMPROVING THE EFFICIENCY OF MECHANISMS FOR ENSURING NATIONAL SECURITY OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN EXPERIENCE

Abstract. The issue of national security for Ukraine is one of the key areas of state-building development. At the same time, the update needs a normative basis - the Law of Ukraine "On National Security of Ukraine" № 2469-VIII of June 21, 2018 (as amended on April 23, 2021) is a compilation of currently invalid acts of law-making - the Law of Ukraine "On Democratic Civilian Control over the Military Organization and Law Enforcement Bodies of the State" № 975-IV of June 19, 2003 (as amended on July 8, 2018) and the Law of Ukraine "On the Fundamentals of National Security of Ukraine" № 964-IV from 19.06.2003 (in the edition from 08.07.2018).

It is important to understand the state, social and legal mechanisms for ensuring national security in Ukraine. In addition, it is necessary to analyze the reception of the relevant defense approaches of the state, initiated in the member states of the European Union. A subsidiary element of the study is a comparative analysis of political, economic and socio-social transformations as indicators of security development in terms of domestic - international course.

It is important to note that the domestic concept of national security is implemented by following the Basic Law - the Constitution of Ukraine. Thus, it is worth talking about the hierarchy of national defense actions, which objectively exists due to a combination of informational, legal and institutional factors of protection against real-potential threats to the territorial-sovereign axioms of power-government mechanisms of Ukraine.

Keywords: national security, hierarchical approaches, information environment, state-building mechanisms, military security, member states of the European Union.

Постановка проблеми. В першу чергу, варто говорити про стратегічний аспект оборонного планування в Україні. Євроінтеграційні перетворення та конфлікт на Сході України – додаткові елементи, що актуалізують процес детекції, превенції та нівелювання міжнародних та внутрішніх загроз. У цьому контексті застосовним виступає досвід Європи – особливо таких політично-нейтральних країн, як Ірландія, Фінляндія, Швейцарія, Австрія та ін., приклади урядування яких варто дотично розглянути.

Поміж тим, варто акцентувати увагу на необхідності безперервного, моментного та компетентного вирішення існуючих урядово-управлінських загроз. Важливим аспектом дослідження є рівноважний моніторинг внутрішньодержавного та міжнародного «спокою» щодо України. Слід зауважити, що контраверсійність забезпечення оборонно-воєнних процесів в Україні також підтверджена економічним дисбалансом.

Важливо зазначити, що безпосередня система забезпечення національної безпеки (далі – СЗНБ) України є досить застарілою та статичною. Головна

регламентація її функціонування – структурна регламентація щодо прийняття та / або реалізації контекстних урядово-управлінських рішень щодо національно-оборонної стабільності. З цієї точки зору, логічним виглядає звернення до історично-політичних звичаїв країн-членів Європейського співтовариства : грамотність теоретичних концептів та предметно-управлінська дієвість є своєрідними «факторами-тригерами» для вітчизняного державотворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ефективність забезпечення національної безпеки в Україні та її міжнародно-європейський вимір – предмет наукового інтересу багатьох науковців. Найбільш застосовними щодо нашого дослідження є праці В. Горбуліна, В. Гвоздя, Ю. Барабаша, В. Білоуса, О. Вівчара, К. Білої, О. Хилько, Ю. Максименко та інших.

Мета статті – аналіз гіпотетичних напрямів перепрофілювання та переорієнтації національно-безпекового курсу України в євроатлантичний, сучасний, прозорий та гласний концепт владного урядування.

Виклад основного матеріалу. Необхідно зазначити, що дієвість та повноцінність СЗНБ як політико-соціальної надбудови забезпечується єдністю декількох факторів. На думку В. Горбуліна, до них належать : грамотне, своєчасне реагування на новітні загрози національній єдності, суверенітету та незалежності держави; розбудова національних інтересів України та її позицій на міжнародній арені як «окремого гравця»; забезпечення схоронності українських традицій, звичаїв, та додатково – добробуту української популяції; дієве та концептуальне функціонування системи СЗНБ [1].

Наступна дилема полягає у функціональній невизначеності системи національної безпеки в Україні. Згідно із статтею 3 Конституції України, людина визнається найвищою соціальною цінністю. Як наслідок, прерогатива державного управління у сфері СЗНБ – балансування приватних, загальносупільних та державних інтересів [2].

Центральноєвропейська ідеологія забезпечення національної безпеки подекуди набуває характеру своєрідності. Так, приклад Австрії дозволяє зрозуміти, що крайнощі нахшталт «нейтралітету» не завжди себе виправдовують : країна отримала статус позаблокової – і, відповідно, суверенітет та цілісність держави стали напрямку пов'язані із політикою ЄС. Досить неоднозначне рішення, але геополітична та стратегічно-локаційна позиція є тим «концептом-індикатором», що дозволяє НАТО, Австрії та Європейському співтовариству кооперуватися задля вирішення спільних питань. Україна може взяти до уваги даний підхід: однак зрозуміло, що для цього потрібно пройти довгий та тернистий шлях державного розвитку.

Як відомо, ідеологічно та політично Україна наближена до концепцій гуманності, соціальності та правової визначеності. Відтак, логічним є звернення до урядових ідей Фінляндії та країн Скандинавії (Данія, Норвегія, Швеція). Так, оборонна політика фінів, не дивлячись на позаблоковість держави, передбачає повноцінну територіальну оборону, призов на загальних підставах та

загальнотериторіальний захист держави. Додатково, у 2011 році міністерство оборони Фінляндії сформулоало своєрідну «програму-проект», котрою передбачалося збільшення витрат на оборонні акції на 2 % / рік та повноцінне членство у зарубіжних місіях НАТО. У Фінляндії слушно відзначають, що політичні перемовини – не панацея від міжнародної агресії. Окрім того, необхідність подібного військового потенціалу для даної країни обумовлена «сусідством» з Російською Федерацією, котра готова «використовувати військову силу задля захисту власних територіально-наддержавних інтересів» [3].

Потрібно відмітити, що подібний підхід для України є більш ніж актуальним: акцент на предметних покращеннях оборонної політики «зсередини»; точкові вдосконалення призову та фінансування національно-безпекових програм; акцент на власній «воєнній спроможності» – шлях до внутрішньої та міжнародно-політичної стабільності. Більше того, це – свідчення державно-управлінської самостійності та виваженості безпеково-оборонних тенденцій.

Говорячи про країни Скандинавії, найдоцільнішим буде почати зі Швеції. Політика держави сформована на поєднанні п'яти перспективно-хронологічних концептів : повноцінність членства в НАТО; інтегративні перетворення та перехід до загальноєвропейської оборонної системи; кооперація із балтійськими країнами – Естонією, Латвією та Литвою – щодо регіонально-безпекової взаємодії; співробітництво із Фінляндією, Норвегією (в основному) та Данією в межах «північної зони»; лонгація «політики нейтральності», що є основною ідеологією країни та базується на можливості нейтральності у випадку воєнних дій в сусідніх державах [4].

Для України подібне рішення може бути застосоване лише вибірково. Геополітичне розташування не є передумовою до отримання «статусу нейтральної держави», проте ймовірність повноцінного членства у НАТО – той «вашингтон», на який повинна орієнтуватися вітчизняна владна верхівка. Можливість подібного сценарію залежить від реалізації організаційно-розпорядчих, владно-урядових, соціально-військових та оборонно-ідеологічних концептів урядово-управлінської техніки. Кооперативно-інтегративні акції в Україні можуть бути впроваджені шляхом співробітництва із європейськими «сусідами» – Угорщиною, Румунією та Польщею.

На рис. 1 представлено основні напрями вдосконалення ефективності національної безпеки України відповідно до ідеологій країн-членів Європейського Союзу.

Рис. 1. Напрями підвищення ефективності СЗНБ в Україні (європейський вимір)

Можна помітити, що галузеве та грамотне підвищення ефективності оборонної політики Україною полягає не лише у вибіркового запозиченні ідеалів управління воєнним потенціалом країнами Європи – але й у одночасному покращенні партикулярних «неточностей» та слабких місць, що мають місце у вітчизняному владно-урядовому сегменті.

Європейський досвід із забезпечення національної безпеки можна розглядати через призму «країни банкірів» – Швейцарії. Стабільність воєнно-оборонної системи зумовлена, в першу чергу, потужним економічним потенціалом. По-друге, держава співпрацює з НАТО посередництвом участі в програмі «Партнерство заради миру» (починаючи з 1996 року). Унікальність полягає у позаблоковості країни та її статусі «озброєного нейтралітету». Варто додати, що повноцінним членом НАТО держава не є. Збройні акції та участь у них воєнізованих груп виключено – все обмежується гуманітарними ітераціями, комплексній діяльності щодо підтримки миру, оперативній допомозі за умов техногенних, транспортних, промислових або особистих катастроф. Тут має

місце історична пам'ять : згадується А. Дюнан та його ініціатива із заснування міжнародної гуманітарної організації Червоного Хреста [5].

Окрім зазначеного, Швейцарія здійснює активну співпрацю із Європейським Союзом на предмет визначення принципів політико-територіальної свободи. Відтепер під ним варто розуміти «триступеневу надбудову», що складається з процедурних аспектів забезпечення національної безпеки; взаємодії із Радою Безпеки ООН; базового пошуку консенсусу із Європейським співтовариством.

Логічно відзначити, що більшість політико-правових підходів щодо національної безпеки, започаткованих Швейцарією, є обов'язковими для виконання в Україні. Перше, з чого варто почати – покращення макро- та мікроекономічних показників, стабілізація фінансового потенціалу держави загалом та оборонного сегменту – зокрема. Ідея підтримання миру в Європі та активна участь в міжнародному житті – шлях до підвищення та покращення інтернаціонального статусу держави. Бачення Швейцарією політико-територіального устрою – новація, котру варто застосувати вітчизняному законодавцеві. Асоційоване членство у Європейському Союзі дозволяє говорити про національний (внутрішньодержавний), галузево-конкретний (в ЄС – РБ ООН; в Україні – РНБО); та загальнодержавний (у ЄС – єдине законодавство; в Україні – єдиноначальна нормативно-правова та забезпечувальна база) трирівневий концепт розвитку СЗНБ на вітчизняних теренах.

Не менш доцільним в контексті європейського національно-оборонного досвіду буде зупинитися на прикладі Ірландії. Специфічне географічне положення дозволяє країні визначити власний статус у площині «військового нейтралітету». Однак, на відміну від Швейцарії або Швеції, де позаблоковий характер держави є де-факто абсолютним, політична та економічна сфера ірландського урядування знаходиться у полі активності. Ірландія, як і Швейцарія, є учасником програми НАТО «Партнерство заради миру» та, водночас, не є членом НАТО загалом.

Політика оборонно-воєнного урядування Ірландії ґрунтується на мінімальному витрачанні бюджетних коштів на армію (приблизно 1,5 % загального рівня ВВП країни). Небезпечні «лінії вогню» та «лінії фронту» розташовані далеко від кордонів держави : це дозволяє перетворити модель повноцінного нейтралітету до категорій «м'якої» позаблоковості, що дозволяє використати стратегію державної оборони у якості трампліну для владно-урядового розвитку та утвердження позицій на міжнародній арені Європейського Союзу.

Квінтесенцією питання оборонно-воєнної стратегії Ірландії є ставлення до статусу країни як члена ЄС – у військово-політичних та політично-безпекових акціях Європи. Тобто, Ірландією було обрано концепт «змінної нейтральності», що дозволив зберегти та відстояти власні геополітичні інтереси та забезпечити «неконфліктний» державний статус [6].

Варто наголосити, що більшість ірландських тенденцій можна втілити шляхом вмілого запозичення на теренах України. Національно-безпекові акції можуть відбуватися на засадах «концептуального партнерства» із країнами Європи. При цьому, персонально-соціальному інтересу має бути відведено чільну, першочергову роль. Приклад Ірландії продемонстрував, що «політичне звикання» інших країн до геоекономічної стратегії певної держави — процес історико-хронологічний. Питання — у вмілості та послідовності конструювання подібної «ієрархічної піраміди» Україною на рівні національного відання.

У дійсності, політико-воєнний нейтралітет є певною «модю» сучасності та прерогативою країн Європи. Їх захищеність насамперед пов'язана із відособленістю, економічною та політичною самостійністю ЄС. Виняткові приклади держав, що не є членами НАТО (Швейцарія, Ірландія) та одночасно беруть участь в згаданій програмі НАТО із забезпечення миру, пов'язані із економічним потенціалом, географічним розташуванням та грамотним державним управлінням оборонно-військової сфери.

Як відомо, територіальні та політичні аспекти (насамперед, агресія Російської Федерації та анексія АР Крим) не дозволяють Україні обрати «політику відособленості» власною прагматичною стратегією. Проте обґрунтоване регулювання національно-безпекової сфери шляхом систематизації законодавчо-практичних тенденцій Європейського співтовариства — курс, що виглядає перспективною та багатообіцяючою акцією вітчизняної військової трансформації.

Водночас, акцент на внутрішньоінституційних чинниках урядово-оборонних колізій в Україні дозволяє виділити наступні сегменти, що потребують покращення: перший з них — відстоювання інтересів українського суспільства РНБО; наступний нагляд та контроль за дотриманням конституційно-правових ідеалів, тенденцій територіального та державно-кордонного ладу; заключний — моніторинг забезпечення свобод громадян шляхом оборонно-військових дій гласного та негласного характеру. Як зазначає О. І. Вівчар, даний механізм — результат акцентованого державного управління національною безпекою та компетентності відповідальних за політику в даній сфері органів [7].

Процес забезпечення національної безпеки в Україні — подвійно-дуальний, адже носить суто практичний та теоретично-концептуальний підтекст. Останній, на переконання Г. Костенко, виявляється у державно-інституційному впорядкуванні національної оборонної стратегії, головним завданням котрої варто визнати повноважні державно-владні рішення, засновані на ресурсних можливостях національно-безпекової та соціально-економічної парадигми [8].

Необхідно констатувати, що процес забезпечення національної безпеки Україною повинен відбуватися відповідно до функціональних основ оборонної стратегії, що є керівними для ЄС. Наприклад, В. Середа виділяє такі аспекти соціально-воєнної стабільності країн Європи: сутнісно-змістовний акцент на правотворчі вдосконалення; масштабність та ступеневість оцінки політичних,

економічних та соціальних ризиків; науково-освітня регламентація процесів воєнізації, оборони та боєздатності армії; оборонно-промислова, екологічна та громадсько-безпекова свобода, що виявляється у фінансово-економічних дотаціях, субвенціях та субсидіях (контекстні грошові надходження до бюджетних цільових фондів) [9].

На рис. 2 виділено авторську модель «вибіркового державотворення» у національно-оборонній галузі (за прикладом ЄС).

Рис. 2. Модель оборонного державотворення в умовах сучасної України

Отже, можна говорити про концептуальність та сучасність тих концепцій, що впроваджуються Україною під час воєнно-оборонної політики. Вірним буде згадати про наявність нині чинного Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України" № 392/2020, підписаного Президентом України В. Зеленським. У даній версії документу зазначено, що «безпека людини є безпекою країни». Даний концепт чудово висвітлює прагнення влади до слідування приписам Конституції України не лише «на папері», але й на предметно-практичному рівні [10; 11; 12].

Потрібно зауважити, що національна безпека України є збірним поняттям та забезпечується шляхом формування оперативного-функціональних механізмів політичного, економічного та соціально-фінансового характеру. Для визначення

основ сталого розвитку військової-оборонної сфери необхідно створити належний за рівнем прозорості та «культурності» урядово-управлінський апарат громадянської взаємодії. Приклади Швейцарії та Ірландії демонструють, що орієнтація влади на суспільство – джерело грамотних та перспективних державотворчих рішень.

Перевагою для України є можливість встановити вибіркового контролю за впровадженням теоретико-прикладних основ обороноздатності, запроваджених країнами Скандинавії та центральноєвропейськими «нейтральними державами» – як-от, наприклад, Австрія. Балансування між політичною позаблоковістю та політично-грамотним запозиченням – шлях до екстерналізації національно-безпекової проблематики України у вимірі тенденцій Європейського Союзу.

Висновки. Розгляд специфічних особливостей національної безпеки України в контексті євроатлантичного виміру дозволив виділити шляхи ефективізації вітчизняно-оборонної взаємодії. За прикладами розвинених країн Європейського співтовариства (Швейцарія, Ірландія, країни Скандинавії та Австрія), було зроблено висновок щодо потрібності та актуальності вибіркового впровадження ідей «нейтрально-активного» співробітництва між українським урядовим апаратом та країнами-членами ЄС, особливо «сусідами» – Угорщиною, Румунією та Польщею – з точки зору політико-географічної стратегії [13].

Література :

1. Горбулін В. П. Системно-концептуальні засади стратегії національної безпеки України: [монографія] / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський, 2010. — 592 с.
2. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. (у редакції від 01.01.2020 р.) // Відомості Верховної Ради // Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>
3. «Політика європейських нейтральних країн щодо питання про колективну безпеку та оборону». Аналітична записка : Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД), 05.11. 2012 р. // Режим доступу : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/politika-evropeyskikh-neytralnikh-krain-schodo-pitannya-pro>
4. National Defence and International Military Missions : The Swedish Armed Forces at home and abroad 1958 – 2020 // FOI : by E. Hellquist and K. Tidblad — Lundholm .— 72 с.
5. Following the Swiss defense model : by L. Chien, 2020 Taipei Times // Режим доступу : <https://www.taipeitimes.com/News/editorials/archives/2020/11/17/2003747038>
6. « Why it's time for tough thinking on Ireland's national security » : RTE, from 11.01.2021 // Режим доступу : <https://www.rte.ie/brainstorm/2020/1012/1170975-ireland-national-security-defence-forces-un-security-council/>
7. Вівчар О.І. Специфіка управління системою фінансово-економічної безпеки бізнесу в умовах турбулентності економічних процесів / О. І. Вівчар, 2015. — с. 106–111.
8. Костенко Г. Ф. Теоретичні аспекти стратегії національної безпеки: Київ, 2009. — 144 с.
9. Правові основи захисту України від зовнішньої та внутрішньої агресії: В. В. Середа, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, М. П. Гурковський. — Львів, 2015. — 496 с.
10. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України" № 392/2020 // Відомості Верховної Ради // Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>
11. Chaplai I. An overview of the discursive field of the problems of the formation of social and civil dialogue for public development. *Public management*. 2018. № 1 (11) - 2018. С. 306-312.

12. Chaplai I. The orienters of development of forms of communicative influence of civil society on the public policy. *Public management*. 2018. № 2 (12) - 2018. С. 228-235.

13. Стрюков, В. (2020). УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЮ КОМПЕТЕНЦІЄЮ СЕРЕДНЬОГО МЕДИЧНОГО ПЕРСОНАЛУ. Економіка та суспільство, (22). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-58>

References:

1. Horbulin, V. P., Kachynskiy, A. B. (2010). *Systemno-kontseptualni zasady stratehii natsionalnoi bezpeky Ukrainy [System-conceptual principles of national security strategy of Ukraine]*. Kyiv: NISD [in Ukrainian].

2. Konstytutsiia Ukrainy : vid 28.06.1996, № 254k/96-VR [The Constitution of Ukraine from 28.06.1996, № 254k/96-VR]. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 30. Art. 141. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> [in Ukrainian].

3. Antoshkin, V.K. (2012). «Polityka yevropeiskyykh neitralnykh krain shchodo pytannia pro kolektyvnu bezpeku ta oboronu» [The policy of European neutral countries on the issue of collective security and defense]. *niss.gov.ua*. Retrieved from <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/politika-evropeyskikh-neytralnikh-krain-schodo-pitannya-pro> [in Ukrainian].

4. Hellquist, E., Tidblad-Lundholm, K. (2021). *National Defence and International Military Missions: The Swedish Armed Forces at home and abroad 1958–2020*. Ministry of Defence [in English].

5. Chien, L. (2020). Following the Swiss defense model. *www.taipeitimes.com*. Retrieved from <https://www.taipeitimes.com/News/editorials/archives/2020/11/17/2003747038> [in English].

6. Cottey, A. (2021). Why it's time for tough thinking on Irelands national security. *www.rte.ie*. Retrieved from <https://www.rte.ie/brainstorm/2020/1012/1170975-ireland-national-security-defence-forces-un-security-council/> [in English].

7. Vivchar, O.I. (2015). Spetsyfika upravlinnia systemoiu finansovo-ekonomichnoi bezpeky biznesu v umovakh turbulentnosti ekonomichnykh protsesiv [The specificity of management by the system of business financial and economic security in the economic processes turbulence conditions]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk – Galician economic bulletin*, 49(2), 144-150 [in Ukrainian].

8. Kostenko, H.F. (2009). *Teoretychni aspekty stratehiinatsionalnoi bezpeky [Theoretical aspects of national security strategy]*. Kyiv [in Ukrainian].

9. Sereda, V.V., Kovaliv, M.V., Yesimov, S.S., Hurkovskiy, M.P. (2015). *Pravovi osnovy zakhystu Ukrainy vid zovnishnoi ta vnutrishnoi ahresii [Legal bases of protection of Ukraine from external and internal aggression]*. Lviv [in Ukrainian].

10. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku "Pro Stratehiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy" : vid 14 veresnia 2020 roku, № 392/2020 [Decree of the President of Ukraine "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of September 14, 2020 "On the National Security Strategy of Ukraine" from September 14 2020, № 392/2020]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> [in Ukrainian].

11. Chaplai, I. (2018). An overview of the discursive field of the problems of the formation of social and civil dialogue for public development. *Public management*, 1(11), 306-312 [in English].

12. Chaplai, I. (2018). The orienters of development of forms of communicative influence of civil society on the public policy. *Public management*, 2(12), 228-235 [in English].

13. Strjukov, V. (2020). UPRAVLINNJJa PROCESOM FORMUVANNJa KOMUNIKATIVNOJu KOMPETENCIEJu SEREDN"OGO MEDICHNOGO PERSONALU. Ekonomika ta suspil'stvo, (22). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-58>